

Rutine for arbeid med trygt og godt barnehagemiljø

Versjon 1.0

Gjeldende fra 01.08.21

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	3
MÅL	4
BAKGRUNN/ RETTSLIG GRUNNLAG	4
HVA ER ET TRYGT OG GODT BARNEHAGEMILJØ?	4
BÆRENDE PRINSIPPER	5
<i>BARNETS RETTIGHETER</i>	5
<i>FORELDRESAMARBEID</i>	5
<i>NULLTOLERANSE</i>	5
<i>ALLE SOM ARBEIDER I BARNEHAGEN</i>	5
GRIPE INN	5
FOREBYGGE	6
AKTIVITETSPLIKTEN	7
<i>FØLGE MED</i>	7
<i>MELDE FRA</i>	7
<i>UNDERSØKE</i>	8
<i>SETTE INN TILTAK</i>	8
SKJERPET AKTIVITETSPLIKT	9
<i>ANSATT SOM KRENKER</i>	9
<i>STYRER SOM KRENKER</i>	9
NÅR ER AKTIVITETSPLIKTEN OPPFYLT?	9
DOKUMENTASJON OG PERSONVERN	9
FLYTSKJEMA – TRYGT OG GODT BARNEHAGEMILJØ	10
<i>DEL 1: SKJEMA FOR MELDING, med eksempel på utfylling:</i>	11
<i>DEL 2: SKJEMA FOR UNDERSØKELSE, med eksempel på utfylling</i>	12
<i>DEL 3: SKJEMA FOR AKTIVITETSPLAN med eksempel på utfylling</i>	14
REFERANSER	15

INNLEDNING

Bakgrunnen for denne rutinen er kapittel 8 i bhg loven om psykososialt barnehagemiljø som var gjeldende fra 1.januar 2021. Rutinen er førende for hvordan de kommunale barnehagene aktivt skal arbeide for å sikre et trygt og godt barnehagemiljø gjennom forebygging og tydelige retningslinjer. Videre er det beskrevet hvordan de ansatte skal reagere dersom et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø.

Den enkelte barnehage må iverksette denne rutinen. For at lovverket skal bli fulgt opp er det viktig at rutinen er et aktivt verktøy slik at alle barn opplever å være inkludert i barnehagens fellesskap.

Formålsparagrafen, bhl §1-3

«Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

MÅL

Alle barn har rett til et trygt og godt barnehagemiljø uten mobbing og andre krenkelser.

BAKGRUNN/ RETTSLIG GRUNNLAG

- Barnekonvensjonen (artikkel 2, 3, 6 og 12)
- Barnehageloven §§ 1, 41, 42 og 43
- Rammeplan for barnehager
- Arbeidsmiljøloven, § 4-3

HVA ER ET TRYGT OG GODT BARNEHAGEMILJØ?

Et trygt og godt barnehagemiljø betyr at alle barn er inkludert i fellesskapet, opplever tilhørighet og at ingen utsettes for krenkelser som utestengning, mobbing, vold, diskriminering og trakassering.

Et trygt og godt barnehagemiljø innebærer mer enn fravær av krenkelser. Det betyr også at barnet selv opplever at det er trygt og godt i barnehagen, at det er inkludert i barnegruppen, og at det å gå i barnehagen er en positiv opplevelse, noe barnet ser fram til (Prop 96L, 2020).

«Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette» (Rammeplan for barnehager, 2017, s. 11).

Krenkelser rommer både aktive handlinger og verbale uttrykk, men også handlinger som utestenging, isolering og baksnakking. Dette gjelder ord og handlinger både fra barn og fra ansatte i barnehagen (Prop 96L, 2020). Barnets opplevelse av situasjonen er alltid det som gjelder jfr. Bhl §§ 3 og 42-4.

Fravær av mobbing er sentralt i et trygt og godt barnehagemiljø. For å forstå mobbing i en barnehagekontekst vektlegger denne planen følgende definisjon:

«Mobbing av barn er handlinger fra voksne og/eller barn som hindrer opplevelsen av å høre til, og å være en betydningsfull deltager i fellesskapet og muligheten til medvirkning.» (Lund, Helgeland, & Kovac, 2017)

Med denne definisjonen settes mobbing i et systemperspektiv ved at fokus flyttes fra individet til fellesskapet. Det betyr at når et barn ikke opplever å høre til, er det i systemet rundt barnet løsningene ligger. Derfor er betydningen av å arbeide for et inkluderende fellesskap helt grunnleggende for å forebygge mobbing og andre krenkelser.

BÆRENDE PRINSIPPER

BARNETS RETTIGHETER

Barnet skal gis mulighet til å gi uttrykk for sine synspunkter i saker som berører dem. Vurderinger av barnets beste skal være et grunnleggende hensyn når det skal tas beslutninger som berører barn. Disse rettighetene er sentrale i arbeidet med et trygt og godt barnehagemiljø. (Jfr. bhl §3)

FORELDRESAMARBEID

Foreldrene er en viktig ressurs. Foreldre og barnehage må samarbeide i holdningsarbeidet og ta et felles ansvar for å støtte og styrke barna. Et godt foreldresamarbeid er forebyggende og et viktig bidrag til et trygt og godt barnehagemiljø. Barnehagen forplikter seg til å gjøre alle foreldre kjent med tematikken og rutinen. Etablerte, gode relasjoner mellom foreldrene og ansatte gjør det enklere og tryggere å ta opp eventuelle bekymringer eller problemer. Ansatte må lytte til foreldrene og ta deres bekymring på alvor. Fokuset er ikke å finne ut hvem som har rett, men hvordan barnet igjen kan få det trygt og godt. (Jfr. bhl §§1, 42)

NULLTOLERANSE

Nulltoleranse innebærer at barnehagen ikke skal godta at barn utsettes for noen former for krenkelser. Nulltoleranse viser terskelen for når man skal gripe inn i en situasjon og er et styrende prinsipp i det forebyggende arbeidet. (Jfr. bhl § 41)

ALLE SOM ARBEIDER I BARNEHAGEN

Vikarer, studenter og alle som arbeider i barnehagen har en plikt til å følge med, melde ifra og gripe inn når noe skjer. Ingen ansatte skal kunne unnlate å gjøre noe når de ser at et barn utsettes for krenkelser og alle har et ansvar for å bidra til at barn skal ha det trygt og godt. (Jfr. bhl § 42)

GRIPE INN

«Barnehagen skal ikke godta krenkelser som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelser» (Bhl § 41-1)

Å gripe inn handler om å stanse negativ oppførsel, for eksempel ved å bryte opp en krangel eller stanse en fysisk krenkelse. Å gripe inn kan også handle om å inkludere et barn i en utfrysningssituasjon, for eksempel ved å si noe som kan støtte barnet eller ved å ta initiativ til lek med barnet, og dermed tiltrekke andre barn til samspill. Det kan bety å stanse, korrigere eller veilede barn som krenker andre barn. Det er viktig at den ansatte ikke griper inn på en måte som oppleves stigmatiserende for de som er involvert. Som ansatt har vi også en plikt til å følge opp barnet som krenker og veilede det til å bruke andre handlingsalternativer. Ansatte har også en plikt til å gripe inn overfor kolleger som krenker barn. En plikt til å gripe inn er ikke det samme som en plikt til å sette inn tiltak.

FOREBYGGE

«Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna.» (Bhl § 41-2)

For å forebygge tilfeller der barn ikke har det trygt og godt, må det legges til rette for fellesskap der alle kan kjenne tilhørighet, der det er raushet og rom for ulikhet.

Fellesskap og relasjoner: I et inkluderende fellesskap skapes en «vi-følelse» gjennom felles opplevelser og erfaringer. En trygg tilknytning og gode relasjoner mellom voksne og barn er grunnleggende for å gi hvert enkelt barn et trygt og godt barnehagemiljø. Personalet må derfor ha evne og vilje, kunnskap og kompetanse til å inngå i gode relasjoner med alle barn. Vennskap og lek er beskyttende faktorer for å hindre mobbing (Lund & Helgeland, 2016).

Lek: Personalet setter i gang lek og er tett på leken for å veilede. Barnehagens miljø inviterer til lek for alle barn, gir rom for ulike interesser og muligheter for lek der flere kan delta. Personalet skal gi leken gode rammer og være bevisste på sin rolle i å støtte leken. De må også støtte barnas evne til å inngå i relasjoner til hverandre slik at de kan etablere vennskap.

Miljø: En autoritativ voksenstil preger miljøet i barnehagen. Personalet har en positiv omgangssform, snakker positivt om og til hverandre og barna. Barna møter tydelige forventninger og får god veiledning i sosial og emosjonell kompetanse. Forskningsprosjektet «Hele barnet- hele løpet» (Lund, et al. 2015) viste at ett til to barn i hver barnehage systematisk ble avvist og utestengt fra lek av de andre barna. Typisk for disse barna var at de hadde manglende lekekompetanse, manglende språk- eller kommunikasjonsferdigheter og de ble oversett og negativt definert av de ansatte i barnehagen. De stille barna var ekstra utsatt.

Systematikk: Gode rutiner og strukturer sikrer at et trygt og godt barnehagemiljø utvikles og opprettholdes. God oversikt over barnehagens fysiske rom og vennskap mellom barn, er en forutsetning for å følge med på situasjoner der krenkelser og mobbing kan skje. Det innebærer en bevissthet i personalet om hvordan det fysiske miljøet gir mulighet for å leke og oppholde seg bortgjemt fra voksne. Det er bevissthet om at det er situasjoner i løpet av dagen der det er større risiko for at krenkelser kan skje.

Personalet har stor oppmerksomhet på barn som er ekstra sårbare for å bli utsatt for slike hendelser. Systematisk og målrettet tilrettelegging og utvikling av gode relasjoner er sentralt i arbeidet, og sikrer at alle barna blir sett og positivt bekreftet hver dag. Ingrid Lund vektlegger betydningen av personalets holdninger, kunnskap og handlinger i møte med mobbing. Voksne må være mentalt til stede slik at de kan forstå hva barnas atferd uttrykker og hva som faktisk skjer. Personalet må vite hva de skal se etter og gjøre noe med det de ser (Lund, et al., 2015). Dette forutsetter at personalet har kunnskap, et felles språk og jevnlig refleksjon.

Refleksjon: Det reflekteres jevnlig rundt egen praksis og holdninger i møte med barn. Personalet er bevisst sine handlinger og sin definisjonsmakt. Det er en kultur for å søke veiledning når man strever, og å si ifra om uakseptable handlinger.

AKTIVITETSPLIKTEN

FØLGE MED

*«Alle som arbeider i barnehagen skal følge med på hvordan barna i barnehagen har det»
Bhl §42-1*

Tips til verktøy/ metoder:

1. Observasjon av enkeltbarn/ barnegrupper
2. Loggføring
3. Barnesamtaler
4. Sosiogram
5. Praksisfortellinger
6. Filming

Barnehagen må ha gode rutiner for å følge med på relasjonene mellom barna samt mellom barn og voksne. Barnehagen må ha en systematikk i dette arbeidet slik at det ikke blir personavhengig og tilfeldig. For å fange opp barn som ikke har det trygt og godt, er det nødvendig at personalet vet hva de skal se etter. Personalet må ha kunnskap om hvilken atferd som gir grunnlag for bekymring og hvilke barn som har en sårbarhet som gjør at de er særskilt utsatt for krenkelser.

MELDE FRA

Barnehageloven § 42-2: «Alle som arbeider i barnehagen skal melde fra til barnehagens styrer dersom de får mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Styreren skal melde fra til barnehageeieren i alvorlige tilfeller»

Styreren skal alltid ha melding dersom en ansatt eller foreldre har en bekymring for at et barn ikke har det trygt og godt. Dersom barn eller foreldre sier ifra eller på annen måte gir uttrykk for at barnet ikke har det trygt og godt, skal opplevelsen alltid tas på alvor. Det er viktig å lytte til foreldrene. Bekymringen skal alltid bringes videre selv om den ansatte har en annen opplevelse av saken. Det kan også være ansatte som får en mistanke om at et barn ikke har det trygt og godt. Dette kan handle om en antagelse eller en følelse på bakgrunn av noe som blir sagt, noe den ansatte har observert eller endringer i atferd hos et enkeltbarn eller i en barnegruppe.

Vedlegg 1: Meldeskjema

UNDERSØKE

Barnehageloven § 42-3: «Ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen snarest undersøke saken.»

En melding utløser en plikt til å undersøke. Mål for denne undersøkelsen er å samle nok informasjon til å vurdere om barnehagen må sette inn tiltak og eventuelt hvilke tiltak som skal settes inn. Plikten til å undersøke gjelder også om årsaken til at barnet ikke har et trygt og godt barnehagemiljø skyldes forhold eller hendelser som har skjedd utenfor barnehagen eller tilbake i tid. Undersøkelsen må være relevant og egnet til å finne ut hva som kan være problemet, både på system og individnivå.

Vedlegg 2: Undersøkesskjema

Tips til verktøy/ metoder:

- Observasjon av grupper og enkeltbarn
- Samtaler med barna
- Samtaler med foreldrene
- Sosiogram
- Kartlegging av relasjoner mellom barn
- Kartlegging av relasjoner mellom voksen og barn

SETTE INN TILTAK

Barnehageloven § 42-4: «Når et barn eller foreldrene sier at barnet ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen undersøke saken og så langt det finnes egnede tiltak sørge for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø. Det samme gjelder når en undersøkelse som barnehagen selv har satt i gang viser at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Tiltakene skal velges på grunnlag av en konkret og faglig vurdering.»

I barnehagen bør systemtiltak foretrekkes. En tommelfingerregel er at for hvert individtiltak bør det velges minst to systemtiltak. Tiltakene må være treffsikre og personalet må ha kompetanse til å kunne løse problemet.

Vedlegg 3: Aktivitetsplan

Tips til verktøy/ metoder:

- Leker og aktiviteter som fremmer samarbeid og samhold og som bygger på barnets interesser
- Voksendeltakelse i leken, igangsetter og veileder
- Sørger for felles erfaringsgrunnlag og felles referanserammer (aktiviteter, prosjekter, turer, opplevelser, bøker m.m.)
- Forutsigbarhet og god struktur i hverdagen
- Arbeid med sosial og emosjonell kompetanse
- Bygge gode relasjoner mellom voksen og barn (Feks. "banking time")

SKJERPET AKTIVITETSPLIKT

ANSATT SOM KRENKER

Barnehageloven § 43-1: «Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider i barnehagen, krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks melde fra til barnehagens styrer. Styrer skal melde fra til barnehageeier.»

Dette er svært alvorlig og grunnleggende i strid med ansattes rolle. En ansatt har en makt- og tillitsposisjon overfor barna. Denne må på ingen måte misbrukes. Eksempler på krenkelser kan være at den ansatte ikke respekterer barnets integritet ved f.eks. stellesituasjon eller toalettbesøk. Det kan være ansatte som latterliggjør barn, kjefter på barn i andres påhør, bruker kallenavn, ironi, stiller spørsmål de ikke har forutsetning for å svare på eller himler med øynene over noe barnet eller foreldrene deres sier eller gjør, barn som utestenges fra fellesskapet ved at de ikke får delta eller sendes bort fra tur/samlingsstund/måltid.

Når en som jobber i barnehagen krenker skal det meldes fra til styrer umiddelbart. Styrer skal melde fra til barnehageeier. Aktivitetsplikten slår inn og det skal gripes inn, undersøkes og settes inn tiltak straks.

Tiltak rettet mot den ansatte styres av arbeidsmiljøloven. (EQS, [3342](#) og [1661](#).)

STYRER SOM KRENKER

Barnehageloven § 43-2 «Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at styreren i barnehagen, krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks melde fra til barnehageeieren direkte. Undersøkelser og tiltak etter § 42, 3. og 4. ledd skal iverksettes straks.»

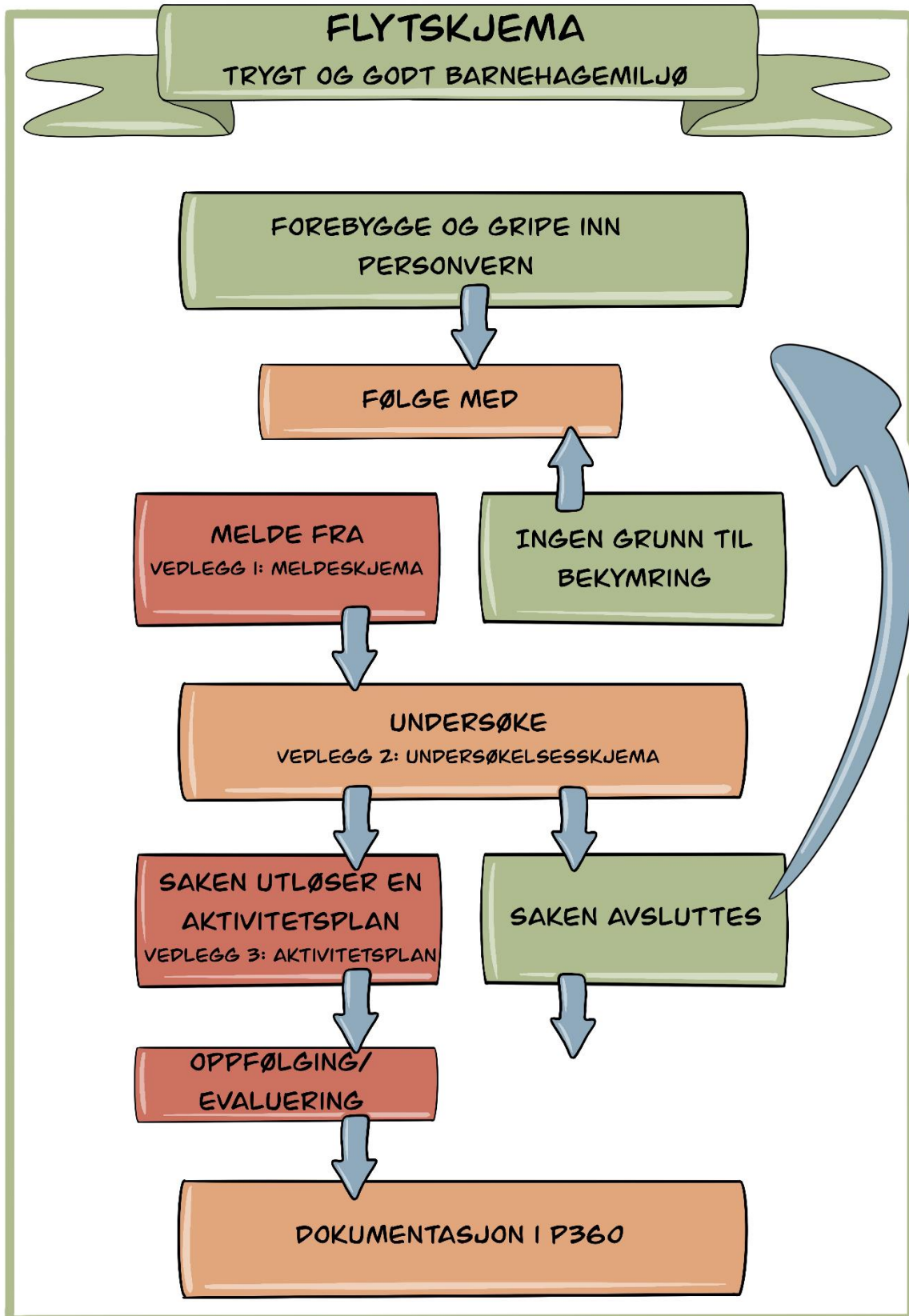
NÅR ER AKTIVITETSPLIKTEN OPPFYLT?

Barnehagen må fortsette å sette inn tiltak til barnet har det trygt og godt. Det avgjørende i en sak vil være om barnehagen har sørget for, og fortsatt vil sørge for, å iverksette tiltak som etter en faglig vurdering er egnet til å sikre at barnet igjen har et trygt og godt barnehagemiljø. Hvis dette besvares positivt, har barnehagen oppfylt aktivitetsplikten.

DOKUMENTASJON OG PERSONVERN

Barnehageeier er ansvarlig for at dokumentasjon og personvern blir behandlet i henhold til barnehageeiers interne retningslinjer og til enhver tid gjeldende lovverk. Dette skal arkiveres i Public 360.

FLYTSKJEMA – TRYGT OG GODT BARNEHAGEMILJØ

DEL 1: SKJEMA FOR MELDING, med eksempel på utfylling:

Barnets navn: Lise Hansen	Fødselsdato: 17.05.2016	Barnehage: Solkroken barnehage	Avdeling: Rød
Dato for melding: 11.11.20		Melder:	

HVA ER BEKYMNINGEN?

Hilde, fagarbeider på avdeling rød forteller at hun er bekymret for Lise. I den siste tiden har hun lagt merke til at Lise går mye alene og at hun nå sjelden er i lek med andre barn. I utetiden er Lise ofte lei seg og gråter.

STRAKSTILTAK MED DATO

- *Tidligvakta setter i gang og deltar i en organisert lekeaktivitet der Lise inkluderes, etter frokost hver dag i uke 47 og 48*
- *Alle ansatte gir Lise ekstra positiv oppmerksomhet i uke 47 og 48.*

Underskrift for mottatt melding

Sted og dato

Underskrift melder

Sted og dato

DEL 2: SKJEMA FOR UNDERSØKELSE, med eksempel på utfylling

Barnets navn: Lise Hansen	Fødselsdato: 17.05.2016	Barnehage: Solkroken barnehage
Dato oppstart undersøkelse: 12.11.20		Avdeling: Rød

BESKRIVELSE AV PROBLEMET

Lise er sår og går ofte alene. Hun gråter lett og blir passiv, spesielt i utetiden. Det har skjedd en endring denne høsten. Tidligere lekte Lise mye med Pia og de to var på sett og vis som «erteris».

BARNETS OPPLEVELSE AV SITUASJONEN

Barnekonvensjonen artikkel 12: Barnets rett til å bli hørt og barns medvirkning

Samtale med Lise 12.11.20, Hanne

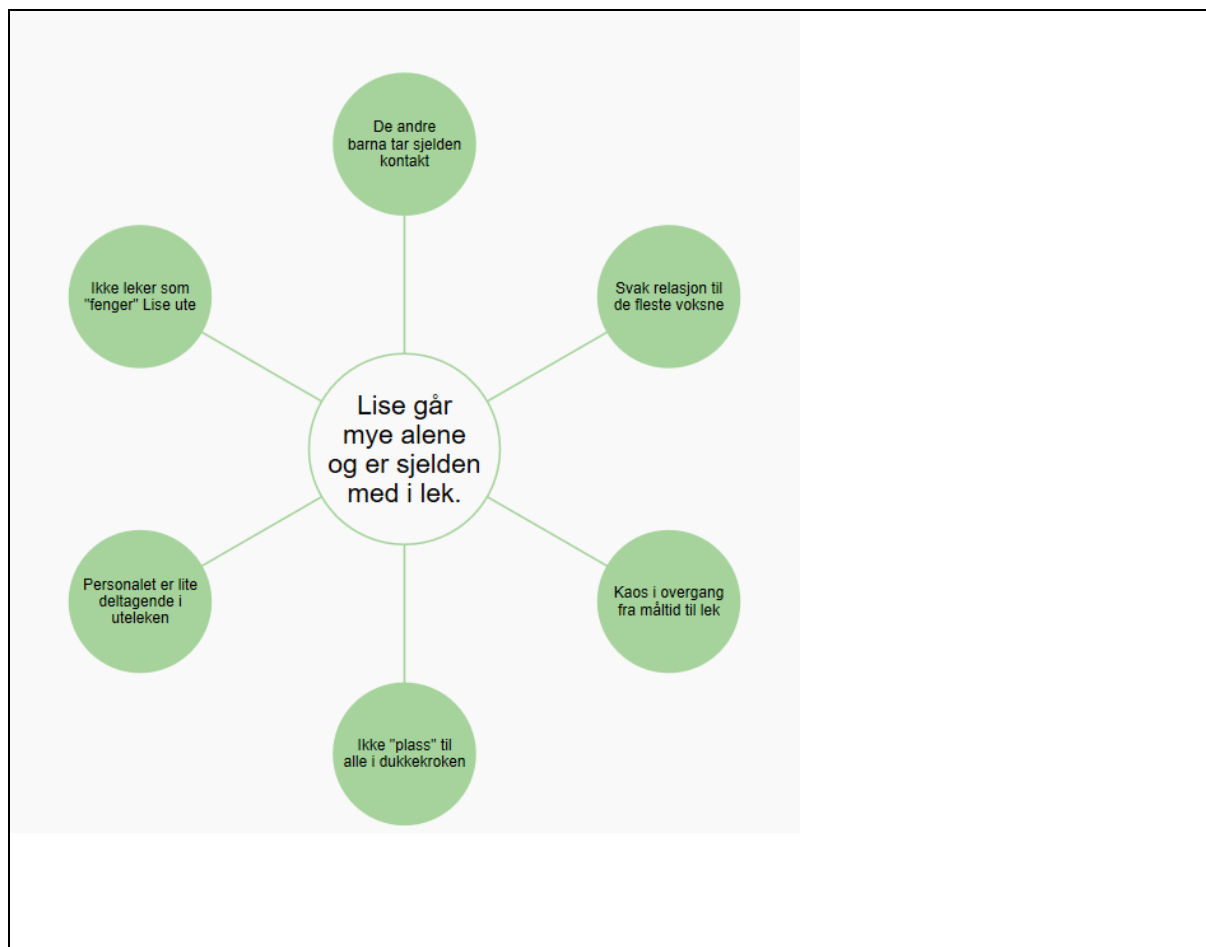
Lise forteller at hun ikke har noen å leke med og at det ikke er noe gøy i barnehagen lenger etter at Marte begynte på avdelingen. Nå vil Pia bare leke med Marte og hun får ikke være med. Lise forteller at hun synes det er dumt å være ute.

UNDERSØKELSER

Undersøkelse Hva, når og hvem	Oppsummering
<i>Samtale med foreldrene, 12.11.20, Hanne</i>	<i>Foreldrene er glad for at barnehagen har tatt kontakt om denne bekymringen. De har selv opplevd at Lise har blitt noe mer stille den siste tiden og oftere gitt uttrykk for at hun ikke vil i barnehagen. De opplever også at hun har blitt mer «sår» og tar lettere til tårene enn tidligere.</i>
<i>Sosiogram, uke 47, Lars</i>	<i>Sosiogrammet viser at Lise tar kontakt med flere barn, men at ingen tar kontakt med henne.</i>
<i>Systematisk observasjon lek inne og ute, overgangssituasjoner, uke 47 og 48, alle ansatte</i>	<i>Observasjonene viser at Lise går mye fra sted til sted og sjelden leker over lengre tid på et sted. Hun gjemmer seg litt unna i overgangssituasjonen, virker som om hun prøver å somle for å komme sist ut.</i>
<i>Relasjonskartlegging voksen- barn, 15.11.20, alle ansatte</i>	<i>Lise er jevnt over ganske «usynlig» for de ansatte på avdelingen. Alle unntatt Hilde har plassert henne i den ytterste sirkelen. Hilde har vurdert at hun har en god relasjon til Lise.</i>

ANALYSE AV UNDERSØKELSER

(f.eks. pedagogisk analyse)

EVALUERING AV STRAKSTILTAKENE

Lise har deltatt i den daglige aktiviteten som tidligvakten har satt i gang. Det har vært litt ulikt hvilke andre barn som har deltatt, men Lise har lek, vist glede og virket fornøyd i disse situasjonen. Alle ansatte har hatt fokus på å gi Lise positiv oppmerksomhet. De har blitt oppmerksom på at hun er veldig opptatt av å hjelpe de nye 3-åringene på avdelingen og at hun er veldig god på å legge puslespill.

KONKLUSJON

Saken utløses i en aktivitetsplan

Saken avsluttes

VURDERING:

Ut fra en samlet vurdering viser undersøkelsen at Lise ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. I samarbeid med foreldrene blir personalet enige om å lage en aktivitetsplan og sette i verk flere tiltak.

Underskrift styrer

Sted og dato

Underskrift pedagog

Sted og dato

DEL 3: SKJEMA FOR AKTIVITETSPLAN med eksempel på utfylling

Barnets navn: Lise Hansen	Fødselsdato: 17.05.16	Barnehage: Solkroken barnehage
Dato oppstart: 20.11.2020	Avdeling: Rød	

HOVEDMÅL					
Beskrivelse av ønsket situasjon					
<i>Lise skal delta i lek med andre barn.</i>					
TILTAK					
Delmål	Hva skal tiltaket løse?	Tiltak/ aktivitet	Ansvarlig (navn)	Tid for gjennomføring (dato, uke, måned)	Evaluering (hvem, når, hvordan)
<i>Lise skal ha en god relasjon til minst to voksne</i>	<i>Lises sårbarhet/ utrygghet</i>	<i>«Banking time»</i>	<i>Hilde og Lars</i>	<i>Uke 49 og 50</i>	<i>Avdelingsmøte 09.12.20</i>
<i>Lise skal delta i lek i dukkekroken med flere barn</i>	<i>At Lise deltar sjelden i lek</i>	<i>Endre lekemiljøet slik at det er materiell nok til flere barn. Gjøre kroken spennende ved å ominnrede og tilføre nye elementer. Personalet skal sette i gang og delta i denne leken hver dag.</i>	<i>Hilde og Lars</i>	<i>Uke 49 og 50</i>	<i>Avdelingsmøte 09.12.20</i>
<i>Lise skal delta i lek med andre barn ute.</i>	<i>De andre barna tar lite kontakt med Lise. Gjøre de andre barna oppmerksomme på Lise</i>	<i>Regellek (hauk og due, rødt lys, kongen befaler mm) hver dag</i>	<i>Tidligvakten</i>	<i>Uke 49 og 50</i>	<i>Avdelingsmøte 09.12.20</i>
<i>Tydligere overgang fra måltid til utelek.</i>	<i>Kaos i overgang fra måltid til utelek</i>	<i>Ny rutine; informere om dagens uteaktivitet før måltidet avsluttes. Tidligvakta tar med Lise og de andre 4-åringene i garderoben, går ut sammen når de er ferdig påkledd.</i>	<i>Tidligvakten</i>	<i>Uke 49 og 50</i>	<i>Avdelingsmøte 09.12.20</i>

Underskrifter	
Sted og dato	
Underskrift foresatt	Underskrift styrer
Underskrift foresatt	Underskrift pedagogisk leder

REFERANSER

Barnehageloven (2005). Lov om barnehager (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome D. Ø., Kovac, B.V. & Cameron, D. L. (2015). I Lund, I. (Red.), *Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen*. Hentet fra <http://www.forebygging.no/global/mobbing%20i%20barnehagen%20rapport.pdf>

Lund, I., Helgeland, A. & Kovac, V. B. (2017). *På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv*. Acta Didactica Norge

Lund, I. & Helgeland, A. (2016). *Mobbing i barnehagen- anerkjennelse som forebygging*. Oslo: Pedlex as.

Regjeringen. (2020, 29. April). Prop. 96 L (2019–2020) Endringer i folkehøyskoleloven, barnehageloven og voksenopplæringsloven m.m. (samleproposisjon). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-96-l-20192020/id2699851/>

Utdanningsdirektoratet. (2018, 8. mars). Barns trivsel – voksnes ansvar. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/>

Utdanningsdirektoratet. (2017, 1. august) Rammeplan for barnehagen. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>